

փրկագրոս Բ իրենցմէ 100,000ի չափ դուրս վճռուեց, և փրկագրոս Գ ալ 1610ին բոլոր մնացածը. և այս հալածանքն Սպարսիոյ կործանմանը պատճառ եղաւ:

Մայրաքաղաքն է Մարդը (Մէրաքէշ) որ 1052ին գեղեցիկ դաշտի մը մէջ շինուեցաւ. անուանի է Մարդքին կաշին. բնակիչն է 70,000: Մաւրիտանացոց վրայ ալ նմանապէս ուրիշ անգամ մ'աւելի երկարագոյն պիտի խօսինք:

— Սղընայ քաղաքը Ֆէզզան երկրին հիւսիսային կողմի ընդարձակ դաշտի մը մէջ կ'իյնայ, անուանի է իրեն արմաւենեօքը, որոնց նմանը հիւսիսային Սփրիկիոյ մէջ չգտնուիր:

Ռոն կամ Հոռոյանոս գետոյն խորասոյգ ըլլալը.

Հոռոյանոս շինեւոյի մօտերը միջին չափով 220 ոտք լայն է. բայց երբ գէնի կամուրջէն կէս փարսախ վար¹ խիտ շատ կը նեղնայ, և հագիւ 15—16 ոտք կը մնայ. վասն զի կրաքար ապառաժ մը իրեն դիմացը գալով՝ գրեթէ անցքը կը խափանի. զարմանալին այն է որ փոխանակ չորս կողմի երկիրները ողողելու, այն ժայռերը մաշեցընելով իրեն ճամբայ բացեր է և բոլորովին անոնց մէջ ծածկուելով անհետ կ'ըլլայ. ձմերուան ու գարնանային եղանակներուն աւելի գուարճալի կ'ըլլայ աս տեսարանս:

Հոռոյանոս դեռ խորասոյգ ըլլալու տեսք չհասած՝ կաւային երկիրներու մէջէն կ'անցնի, ուր սաստիկ խորութիւն և լայնութիւն ունենալով, ու նաև քիչ դարովար՝ խաղաղ ընթացք մը, ջրին երեսը զգալի շարժմունք մը չերևար. բայց երբոր ժայռոտ տեղուանքը կը հասնի՝ յանկարծ ժայռէն ընդհատելով՝ ձագարի նման կիրճ մը կը ձևանայ, որուն մէջ անըմունքի երազու-

թեամբ մը կը խորասուզի ամբողջ գետն հաւաւոր ու որոտալից ձայնով, ուր ջրերը կը բարձրանան և գիրար ծեծելով կը փրփրան. հոս է գետոյն կորսուելուն սկիզբը: Ժայռերը ան աստիճան մէկմէկու կը մօտենան՝ որ գետոյն մէկ եզերքէն ինչուան միւսը հագիւ երկու ոտքի չափ միջոց կը մնայ. անանկ որ եթէ դիրքը վտանգաւոր չըլլար, միշտ հասակ մարդ մը կրնար մէկ ոտքը մէկ եզերքին վրայ դնել որ Գաղղիոյ կը վերաբերի, և միւս ոտքը մէկալ եզերքին վրայ, որ Սաւոյայի¹ սահմանն է, և ներքեւ դիտել այն ամփոփուած գետը որ կարծես թէ բարկութենէն կը դողայ աս նեղ կիրճէն անցնելու ստիպուած ըլլալուն համար: Ան լեռան տակէն դուրս ելլալէն վերջը, քիչ մը վար 30 ոտքի չափ կ'ընդարձակի, նոյնպէս իրեն անցքը ժայռերու մէջէն փորած ըլլալով, աւելի հանդարտ կ'ընթանայ. բայց քիչ մը վերջը նորէն կը նեղնայ, դիմացը կարծր ապառաժ մը հանդիպելով, զոր նոյնպէս մաշեցընելով իրեն ճամբայ մը բացեր է. և ժայռերը երկու կողմէն 8—10 ոտքի չափ դէպ 'ի ջրին վրայ դուրս երկնցած են, և մէկ եզերքէն ինչուան մէկալը բաւական լայն է ջրանցքը: Իսկ բուն Հոռոյանոսի կորսուելու տեղը վերի ըսած ձագարակերպ կիրճէն երկու երեք հարիւր քայլ հեռու կ'իյնայ. ուր գետոյն վերի կողմէն փրթած ժայռի կտորուանքը կուգան կը դիզուին յատակին վրայ, ու կը բարձրանան ինչուան ջրին երեսը վաթսուոն քայլի չափ տեղ: Աս քարերու դէզին վրայէն կրնայ մարդ քայլելով մէկ կողմէն միւսը անցնիլ, բայց քարակոյտին վրայ ելլալը դիւրին չէ. վասն զի պէտք է առաջ վերի ըսած դուրս ցուցուած քարայտակին վրայ ելլել, ուրուն եզերքն ալ ուղղաձիգ կտրուած ըլլալուն համար սանդղիով միայն վրան կ'եկըցուի. և ահա ասոր մօտերէն կը սկսի գետն խորասոյգ ըլլալ: Հոն ելլա-

¹ Ասկէ քիչ առաջ Սաւոյան Սարգենիոյ կը վերաբերէր, հիմայ ան ալ Գաղղիոյ մասն է:

լէն վերջը կրնայ մարդ դիտել ու իմա-
նալ թէ ինչպէս ջուրը խորասոյգ կ'ըլ-
լայ. քարերուն մէջի բացուած ջրանցքը
ինչ կերպով ձևացեր է ու ինչ տե-
սակ քար է. և թէ ան դուրս ցցուած
քարայտակը աւելի կարծրագոյն քար
մը ըլլալով գետին խորասոյգ ըլլալուն
միակ պատճառն է. վասն զի թէ որ
ան դուրս երկնցած քարայտակն չըլ-
լար՝ վերէն եկած քարի մեծ կտորները
անարգել ինչուան ծովը կ'երթային, ու
հոն չէին դիզուեր:

Դիտելու բան է որ ինչ գահավէժ ե-
րագութեամբ որ ջուրը ան առջի ժայռին
տակը մտնալով կը կորսուի, այնչափ
ալ դուրս ելլալու ատեն հանդարտ է,
անանկ որ լճացեալ ջուրի մը պէս կ'ե-
րենայ. և հազիւ թէ անզգալի շարժ-
մունք մը ունի, ու բաւական հեռաւո-
րութենէ մը վերջը իր սովորական ըն-
թացքը կ'առնու:

Շատ անգամ փորձեր են թեթև մար-
միններ ձգել ջրին երեսը՝ խորասոյգ
ըլլալէն առաջ, որպէս զի տեսնան թէ
անդիի կողմէն ջրին հետ դուրս կ'ե-
լայ. բայց և ոչ մի անգամ մը կրցեր են
տեսնալ. աս բանս փորձեր են նաև խո-
զի մը վրայ ալ որ լողալու խիստ յար-
մար կենդանի մըն է, բայց ան ալ
կորսուեր է. անշուշտ խեղճ կենդանին
ժայռերուն զարնուելով ջարդուբուրդ
եղած է և իր լողալու յաջողակութիւնը
բանի չէ եկած, և ոչ իսկ ջրին երեսը
կրցեր է ելլել, որովհետև ջուրը ան նեղ
ու ծուռումուռ ծակերէն արագ արագ
ընթանալու ատեն, հակառակ խոտոր
ընթացքներ ալ կ'ընէ, որով առջի ին-
կած տեղէն կը հեռանայ ու աչքէ կը
կորսուի. ու շատ հեռուէն ջրին երեսը
կ'ելայ, անոր համար անմիջապէս ջրին
երկրորդ անգամ տեսնուած տեղը
պէտք չէ փնտռել, հապա շատ հեռու
ները:

Բայց աս երեոյթս միայն Հոռոմանո-
սի վրայ չտեսնուիր, այլ նաև ուրիշ
քանի մը գետերու վրայ ալ. ինչպէս է
այն առուակն ալ որ Պէլկարտի կա-
մուրջին տակէն անցնելէն վերջը՝ ահա-

գին անդունդ մը բանալով խորասոյգ
կ'ըլլայ ժայռերու մէջ, ու երկու երեք
հարիւր քայլ հեռուէն դուրս կ'ելայ
Հոռոմանոսին մէջ թափելով: Ասոնց
խառնուրդը ճանապարհորդաց համար
շատ զուարճալի տեսարան մըն է. որ
խոր գահավէժ անդունդ մըն է ժայռե-
րով պատած, ու ինչուան յատակը
պայծառ կ'երևայ: Աս անդունդին վա-
րերը խոռոչի մը վրայ հաստատուած
աղբիք մը կայ, որուն վրայ մարդ չկըր-
նար նայիլ, առանց վախի և առանց
սահմուկելու, որ կարծես թէ անմա-
տոյց է ամեն կողմանէ:

Գալով հիմա Հոռոմանոսի երկրորդ
անգամ ժայռերուն մէջէն բղիխէն վեր-
ջը ունեցած գեղեցկութեանը վրայ,
կրնանք ըսել որ բնութեան հրաշալի
տեսարաններէն մէկն է. 100—150 ոտը
բարձրութիւն ունեցող խոր անդունդի
մը մէջէն կ'անցնի, որուն երկու կողմը
ապառաժուտ է. երկու եզերքն ալ ծա-
ռերով զարդարուած, որոնց ճիւղերը
դիմացէ դիմաց իրարու խառնուելով
հովանոց մը կը ձևացնեն, ան խորա-
յատակ անդունդին վրայ, և իրենց ձը-
գած ստուերովը ու մթութեամբը աւե-
լի ահաւոր կ'ընեն զայն. աս տեսարանս
ձմեռը ուրիշ գեղեցկութիւն մըն ալ
կ'առնու. սառած ժայռերուն ծայրերը՝
բիւրեղի նման կը փալփլին որ կարծես
թէ աս խոր անդունդս լուսաւորելու
համար եղած են:

Ուսումնական ու հետաքնին մար-
դիկ աս կողմերս շատ գոհութեամբ
կը ճանապարհորդեն, անկէց հետե-
րին ալ տանելով քարացած խեցեմորթ-
ներ և ուրիշ նիւթեր, զորոնք չորջա-
կայ գեղացիք խնամքով կը ժողվեն ու
ճանապարհորդաց կը բերեն, և անով
իրենց խեղճ ապրուստն ալ կը ճարեն: